

Paulo ja Elza opettavat

Kamalia uutisia sekä kotimaassa että maailmalla. Eikö mikään muutu? Rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät. Aina joku sortaa ja jonkun osa on olla sorrettuna.

Teki mieli kaivaa naftaliinista yksi opiskeluvuosieni rakkaus Paulo Freire. Olisiko Suomella ja suomalaisilla jotain opittavaa häneltä sekä yhteiskuntana että yksilöinä?

Paulo Freire oli brasilialainen kasvatusfilosofi, joka eli vuosina 1921-97. Hänen tunnetuin teoksensa on Sorrettujen pedagogiikka (1970). Työ köyhien maatyöläisten lukutaitokampanjoissa loi pohjaa hänen ajattelulleen ja käänsi hänen lakimiehen uransa kohti kasvatusfilosofiaa. Lukutaitokampanjoissa Freirelle kirkastui, että lukutaidon laadulla on suuri merkitys. On tärkeää, että opitaan lukemaan maailmaa ja sen tekstejä, niin että oma kapasiteetti toimia omien asioiden ajajana vahvistuu.

Sivumennen sanoen olen kyllä aika varma, että avioliitto opettajana työskennelleen Elzan kanssa teki myös Paulosta sen kasvattajan, joka hänestä tuli. Etsiskelin tietoa Elzan osuudesta Paulon nimiin laitetusta elämäntyöstä. Löysin portugalinkielisen tekstin, joka Google-kääntäjän avulla antoi vihjeitä siitä, että Elzan osa on ollut hyvin merkittävä. Tähän täytyy palata!

Tässä muutamia Freiren (Freirejen) keskeisiä ajatuksia:

Sortajat ja sorretut

Freiren mukaan sortajien tavoitteena on pitää sorretut mahdollisimman tietämättöminä. Sortajat pelkäävät asemansa puolesta, koska ajattelevat että joutuisivat sorrettujen kaapatessa vallan itse sorretuiksi. Freire nimeää myös käännyttäisten ryhmän, joka saattaa ymmärtää, että sorrettujen sortaminen on väärin, mutta lähtee toimimaan sorrettujen puolesta osallistamatta heitä itseään toimintaan. Freiren ajattelussa sorrettujen vapautuessa sorrosta, heidän ei tule lähteä sortajiensa sortajiksi vaan molempien ihmisyyden palauttajiksi.

Dialogisuus

Freiren mukaan dialogi sisältää kaksi osaa: reflektion ja toiminnan. Ilman toimintaa on vain sanahelinää, kun taas ilman reflektiota toiminta voi olla sokeaa. Dialogisuus edellyttää rakkautta maailmaa ja ihmisiä kohtaan. Dialogissa kohtaavat yhdessä oppivat ihmiset, jotka haluavat

toimia paremman maailman puolesta olemassa olevia valtarakenteita kyseenalaistaen.

Tallettava vs. problematisoiva kasvatus

Freire kritisoi tallettavaksi kutsumaansa kasvatustyyliä, jossa opettaja kaataa valmiista tietoa passiivisen oppilaan päähän. Kasvatustyön olisi syytä olla problematisoivaa ja oppilaslähtöistä. Opettajan pitäisi muuttaa roolinsa opettaja-oppilaaksi ja oppilaan vuorostaan oppilas-opettajaksi. Problematisoivassa kasvatuksessa edetään yhteisessä prosessissa toimien kaikkien oppiessa.

Freiren jalanjäljillä

Mitä me siis voisimme Freireltä oppia ihmisinä ja yhteiskuntana? Seuraa joitakin ideoita. Analysoi roolejasi eri elämänalueilla. Pohdi erityisesti sitä, millaista valtaa sinulla on suhteessa muihin. Voit miettiä esimerkiksi työyhteisöäsi, perhettä ja sukua, taloyhtiötä, sosiaalista mediaa tai harrastusporukkaa. Sen jälkeen mieti toimenpiteitä, joilla edesautat sitä, että ihmiset, joilla on tilanteissa vähemmän valtaa kuin sinulla tai jotka kuuluvat jopa selkeästi sorrettuihin ryhmiin, saisivat äänensä kuuluviin (viime aikojen uutisten valossa esimerkiksi vanhukset ja lapset).

Mieti, onko sinulla käytössäsi resursseja - henkisiä tai materiaalisia, joiden avulla voisit tukea muita ihmisiä löytämään uusia näkökulmia ja rohkeutta toimia asioidensa muuttamiseksi parempaan suuntaan? Oletko valmis tarvittaessa luopumaan asemastasi tai jostain omasta edusta toisten hyväksi?

Kun valtio tai kunta suunnittelevat toimintoja eri väestöryhmille, olisi hyvä varmistaa, että kyseiset ryhmät tulevat kuulluiksi todellisessa dialogisuudessa. Päätöksentekijöiden ei ole syytä pelätä, että ihmisten omien toiveiden huomiointi tulisi liian kalliiksi. Luultavasti tällainen ihmisslähtöinen suunnittelu toisi pitkällä tähtäimellä säästöjä esimerkiksi lisääntyvän hyvinvoinnin muodossa.

Voisimme ulottaa freireläiset ajatukset tukemaan myös globaalisti kestävästä tulevaisuudesta. Elämme pikkuisella planeetalla nimeltään Maa, jonka tulevaisuudesta meillä on yhteinen vastuu. Planeetta selviää kyllä, sanoi minulle hiljattain eräs ihana nuori nainen. Jos haluamme ihmiskunnankin säilyvän, olisi korkea aika lähteä Paulon (ja ehkä Elzankin) sanoin palauttamaan kaikkien ihmisyyttä.

Hanna Niittymäki